

TÜRKİYE'DE DEĞİŞEN TOPLUMSAL - SİYASAL SAFLAŞMA VE BEŞLİ GİRİŞİM

Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XXII, Sayı 213, Kasım-Aralık 1998

Yıldırım Koç

Türkiye'de devlet politikalarında ve siyasal alanda son 3-4 yıldır önemli değişiklikler yaşanıyor. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi de bu gelişmelerden doğrudan etkileniyor. Bu gelişmeler sonucunda 1997 yılının ilk aylarında TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK işbirliği başladı. Bu işbirliği daha sonra, TOBB ve TİSK'in de katılımıyla Beşli Girişime dönüştü. Beşli Girişim, geçmişin Hür Teşebbüs Konseyi'nden ve Dev-Güç, Demokratik Platform ve Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu'ndan farklı platformda bir birliktelik oluşturdu ve Refahiyol Hükümeti'nin istifasında ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni koşullara uygun yeni politikalarının belirlenmesinde ve uygulamaya geçirilmesinde ("silahsız kuvvetler" olarak) önemli bir rol oynadı.

Dünyada Yeni Koşullar

Türkiye'deki gelişmelerin ana kaynağı, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasına bağlı olarak dünyada siyasal güç dengesinde meydana gelen değişimlerdir. Sovyetler Birliği'nin varlığını sürdürdüğü dönemde dünya kapitalist sistemi Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünün (bağımsızlığının değil) korunmasına özen gösteriyordu. Türkiye, bu anlamda, NATO'nun uç karakolu rolünü üstlenmişti. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, gelişmiş kapitalist ülkeler, Türkiye'nin bütünlüğünün korunması konusundaki duyarlılıklarını terkettiler ve bir türlü kabul etmedikleri Lozan'ı bırakarak Sevr defterini yeniden açtılar. Bu adım, ulusötesi sermayenin günümüzde ulaştığı düzey açısından da önemliydi. Ulusötesi sermaye, güçlü ulusal devletleri çeşitli biçimlerde zayıflatarak küresel hakimiyetini daha da pekiştirmeye çalışırken, Türkiye'ye de özel önem veriyordu. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI) gibi, devletler üzerindeki ulusötesi sermaye hakimiyetini artırıcı araçların kabul ettirilebilmesi için ulusal devletlerin zayıflatılması özellikle önemliydi. Türkiye, ABD'nin 22. yüzyılın enerji politikalarını tartıştığı bir dönemde, Orta Asya ve Kafkaslar ile Orta Doğu'daki petrol ve doğal gaz kaynakları açısından işgal ettiği stratejik jeopolitik konum itibarıyla özellikle önem kazanmıştı. Ayrıca, Türkiye'nin temsil ettiği laik, cumhuriyetçi ve bağımsızlıkçı anlayış, ulusötesi sermayenin Orta Doğu ve daha sonra Orta Asya ve Kafkaslar'daki az gelişmiş ülkelerde teşvik ettiği emperyalizme bağımlı "mutedil İslam"ın da alternatifiydi. Bu gelişmelere bağlı olarak, ulusötesi sermayenin ve özellikle ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin uyguladığı politikalarla, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çıkarları büyük ölçüde ters düştü. Bir dönem anti-komünist cepheleşmede ikinci plana itilmiş bulunan çıkar farklılıkları ve çelişkiler, başat duruma geçti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de 6-7 yıllık bir süreç içinde politikalarını yeniden biçimlendirdi ve tanımladı. Bu değişim kendisini ilk kez 1990-1991 yıllarındaki Körfez Savaşı'nda açığa vurdu. Türk Silahlı Kuvvetleri ve geniş bir kamuoyu, Türkiye'yi ABD'nin yanında savaşa sokmak isteyen Özal'a karşı direndi; Genelkurmay Başkanı istifa etti; ancak savaşa girilmedi. Bu durum, 1974 yılında Kıbrıs konusundaki istisnai durumdan farklı olarak, yeni bir dönemin habercisiydi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni oluşturan güçler, bu koşullarda, misyonlarını sürdürebilmek için politikalarını ve ittifaklarını gözden geçirmek zorunda kaldı. Yeniden bir ulusalcı cephenin oluşmasının koşulları oluştu.

Türkiye'de Yeni Koşullar

Bu gelişmelerin bir de Türkiye'nin iç toplumsal ve siyasal ilişkileri boyutu vardı.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, emperyalistlere ve onlarla işbirliği halindeki şeriatçı güçlere karşı bir ulusal kurtuluş savaşı sonrasında kuruldu. Türkiye'yi işgal edenlerin bayraklarıyla

şeriatçıların yeşil bayrağı aynı saftaydı. 1925 Şeyh Sait isyanında ise, emperyalistler, şeriatçılar ve Kürt milliyetçileri aynı cephedeydi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1945 yılına kadar, kendisine yönelik birinci tehdit olarak şeriatçıları ve Kürt milliyetçilerini gördü. Ancak bu durum 1945 yılında, Türkiye - SSCB ilişkilerindeki gelişmelere ve ardından dünyada Soğuk Savaş'a geçişle birlikte kökten değişti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, birinci düşman olarak Sovyetler Birliği'ni ve onun Türkiye'deki uzantıları olarak algıladığı ve sergilemeye çalıştığı sosyalist-komünist hareketleri kabul etti. Avrupa ülkelerindeki Gladio'nun benzeri Türkiye'de bu amaçla kuruldu. Bu amaçla, ABD'nin dünya ölçeğindeki yeşil kuşak kuramının Türkiye'deki uzantısı şeriatçı tarikatlar çeşitli biçimlerde desteklendi. Gladio'nun Türkiye kanadı bu nedenle ırkçı örgütlenmeleri tetikçi olarak kullanarak sola yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirdi ve ülkede silahlı bir sağ-sol kavgası yaratarak, askeri darbelerin zeminini oluşturdu.

Komünizme karşı mücadele, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin daha kuruluş aşamasından beri birinci düşmanı olmuş olan şeriatçı güçlerin örgütlenmesine karşı duyarsızlığa ve hatta (bunların en etkili anti-komünistler olduğu inancıyla) desteklenmesine yol açtı. Ancak güçlenen şeriatçı örgütlenmeler, bir noktadan sonra, uluslararası sermayeden ve İran, Suudi Arabistan, Libya ve Sudan gibi devletlerden de aldıkları destekle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini değiştirmeye, diğer bir deyişle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni yıkarak dini esaslara dayalı bir devlet kurmaya yönelik çalışmalarını hızlandırdı. Şeriatçı kadrolar, yıllar süren çalışmalar sonucunda, çeşitli Bakanlıklarda üst düzey görevlere tırmandılar. Özellikle "mutedil" görünümlü tarikatlar, polise sızdı. Sovyetler Birliği yıkılmasaydı, Devlet içindeki belirli kesimlerin anti-komünist mücadelede ana müttefik olarak gördüğü şeriatçı güçler, kısa bir süre sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ele geçirerek yıkabilecek noktaya gelecekti. Sivas katliamı bu tehdidin ulaştığı düzeyi bir kez daha göstermesi ve demokrasiyi kullanan şeriatçıların gerçek yüzlerini sergilemesi açısından önemlidir. Şeriatçı güçler, aynen Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi, Lozan'a karşı Sevriçi, ulusal cumhuriyete karşı ümmetçi halifeci bir çizgide güç kazandı.

Komünizme karşı mücadelede Devletin tetikçi olarak kullandığı kesimler ise, dünyada Gladio'ların tasfiye edilmesi ve Türkiye'de de (Susurluk Raporu'nda açıklandığı gibi) Özel Harp Dairesi'nin Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürülmesi sonrasında boşlukta kaldılar. Devletin bu politikası, milli güvenlik siyaset belgesinde ilk kez bu kesimlerin de tehdit olarak kabul edildiğinin ifade edilmesiyle resmîyet kazandı. Bu kesimler, eğitimlerini ve deneyimlerini uyuşturucu ve silah kaçakçılığında kullanmaya başladılar. "Ülkücü mafya" oluştu.

Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile ulusötesi sermaye ve özellikle ABD ve AB arasında başat duruma yükselen ulusal çıkar çelişkileri, Türkiye'ye yönelik bir başka operasyonu gündeme getirdi. Geçmiş dönemde anti-komünist mücadeledeki ittifaklar sayesinde Devletin belirli kademelerine sızabilmiş olan şeriatçı ve ırkçı unsurlar, Devletin varlığını sürdürebilmesinin yeniden ulusalcı bir kimliğin ön plana çıkmasını gerektirdiği koşullarda, bazı yabancı devletlerin çıkarları ile uyumlu hareket etmeye ve Devlet içinde ulusalcı kimliği savunanlara karşı saldırılar örgütlemeye başladılar. Jandarma Genel Komutanı Eşref Bitlis'in öldürülmesi bunlardan biridir. Çeteciler ABD'nin dış politikasına hizmet edecek biçimde Azerbaycan'da darbe tezgahlarken, ulusalcı kesimin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel aracılığıyla bu darbeyi Haydar Aliyev'e bildirmesi ve darbeyi önlemesi bu zıtlaşmanın örneklerinden biridir. Ayrıca, özellikle önce Aydınlık Dergisi'nde ayrıntılı olarak yayınlanan ve daha sonra Susurluk Raporu'nda kısmen resmen kabul edilen bilgiler, bu nitelikteki sürtüşme ve çatışmaları anlatmaktadır. Devlet içinde bir kavga yaşandı. Kavganın bir tarafında, ana misyonu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "ilelebet payidar kalması"ni sağlamak olanlar, diğer tarafta ise anti-komünist saflaşma sırasında müttefik olarak kabul edilmiş ve bu süreçte Devlette bazı mevzilere sızmış olan şeriatçı ve ırkçı unsurlar vardı. Şeriatçı ve ırkçı unsurların özellikle ABD Devleti ile köklü ilişkileri bulunuyordu. Devlet içinde bir ölçüde hala süren bu kavgayı, Susurluk "Kazası" ile başlayan

ve Alaaddin Çakıcı ve benzerleri operasyonu ile devam eden bir süreçte, "yurdu ve Cumhuriyeti koruyan ve kollayan" ulusalcı güçler kazandı ve kazanıyor. Beşli Girişim, bu süreçte Devlet içindeki ulusalcı güçlerle birlikte tavır aldı; Devleti ele geçirmeye çalışan uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla bağlantılı çetelere ve şeriatçı güçlere ve ayrıca bölücülüğe ve teröre karşı birlikte tavır aldı.

Türkiye'de Yeni Toplumsal - Siyasal Saflaşma

1992-1993'lerden itibaren Türkiye'de iki saf oluştu.

Bir tarafta, Türkiye Cumhuriyeti'nin Misakı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını, Kemal Atatürk'ün temsil ettiği aydınlanma ve çağdaşlaşma ülküsünü, laik ve demokratik sosyal hukuk devletini, Cumhuriyet'in kazanımlarını ve parlamenter demokratik düzeni savunan ulusalcı güçler vardı. Diğer tarafta ise, emperyalizmle bağlantılı şeriatçılar, ırkçılar, çeteciler. Açık ve örtülü ikinci cumhuriyetçiler de bu tarafta yer aldı. Solun bir kanadı ise, 12 Mart 1971 ve özellikle 12 Eylül 1980 deneyimlerinin acısı ve hala süren izlerini aşamayarak, gelişmelerin gerisine düştü. Tarikatları sivil toplum örgütü zannedenler, Said-i Nursi ile Nazım Hikmet'i aynı ölçüde "mağdur" kabul edenler, şeriatçıların türban eylemlerini demokrasi mücadelesi zannederek destekleyenler bu hatayı işledi.

Sovyetler Birliği yıkılmasaydı ve 1946'dan beri izlenen politikalara devam edilseydi, Türkiye bugün uyuşturucu kaçakçılarının Devlete hakim olduğu bir Kolombiya'ya ve şeriatçıların Devlete hakim olduğu bir İran'a dönme tehlikesini ciddi ölçüde yaşıyor olacaktı. Belki de, dünyanın en büyük uyuşturucu üreticisi ve şeriatçı Afganistan'a benzeyecektik. Bu arada, etnik kimliği demokrasi adına öne çıkaranların da çabalarıyla, Yugoslavya'ya dönme tehdidi altında olacaktık.

Şeriatçılar, ırkçılar, çeteler ve emperyalistler içiçeydi. Çeşitli yayın organlarında çıkan haber ve istihbarat raporlarında, tarikatçı finans kuruluşlarının uyuşturucudan gelen parayı akladığı, Fethullah Gülen'in okullarının ABD tarafından desteklendiği, Fethullah Gülen'in CIA'nın denetimindeki Moon Tarikatı ve İsrail'le ilişkilerinin olduğu, polisin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı alternatif bir güç olarak kullanılmak istendiği, bu nedenle Özel Tim'in örtülü ödenekten ödenen ve İsrail'den alınan silahlarla güçlendirildiği ve özellikle Fethullahçıların poliste örgütlendiği ileri sürülüyordu. Bu yayınlarda Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından en tehlikeli şeriatçı örgütlenme olarak görülen Fethullah Gülen'in çeteyle bağlantılı olduğu, İsrail'in ve ABD'deki Yahudi Lobisinin katkılarıyla, Papa'yla görüşmesinin sağlandığı ve İslam dünyasının lideri havası yaratılmak istendiği iddia ediliyordu. Susurluk "Kazası"nda ölen Abdullah Çatlı'nın uyuşturucu kullandığı ve uyuşturucu trafiğinde yer aldığı biliniyordu. Uğur Mumcu'nun öldürülmesinde şeriatçı - çeteci ittifaktan kuşkulanıyordu. Şeriatçı ve ırkçı çetelerle bağlantılı bazı Kürt aşiretlerine uyuşturucu yetiştirme, işleme ve pazarlama olanaklarının sağlandığı ileri sürülüyordu.

Bu yıllarda Türkiye'de belirli çevreler uyuşturucu trafiğini sistemli bir politika olarak teşvik ettiler ve Türkiye'yi bir kara para aklama merkezi haline getirmek istediler. Bu ise ciddi toplumsal ve siyasal olumsuzluklara yol açtı. Uyuşturucu şebekeleri ve Mafya, Parlamento'ya da sızmaya çalıştı. Türkiye, üretenin değil, paranın para kazandığı bir ülke haline geldi. Servet ve gelir dağılımı iyice bozuldu. Yoksulluk arttı. Çürüme yaygınlaştı. Şeriatçılık, ırkçılık, çeteler, terör örgütleri ve bölücülük yayılabilmek amacıyla bu ortamdan yararlandı. Uyuşturucu trafiği, adaletsiz gelir dağılımı, işsizlik ve yoksulluk, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını tehdit eder hale geldi. Bu koşullarda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni, "yurdu ve Cumhuriyeti" koruma ve kollama misyonuna sahip olanlar, Türkiye'de kapitalizmi daha "rasyonel" ve ulusal çıkarlarla uyumlu bir hale getirme zorunluluğunu da hissettiler.

Refahyol Hükümeti döneminde, ABD ve AB destekli şeriatçı-ırkçı-çeteci ittifakın Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ele geçirme çabaları yoğunlaştı. Ayrıca, Devletin geleneksel dış politikasından ayrılındı. PKK'ya destek veren ve ayrıca Türkiye'deki şeriatçı örgütlenmelerin bazılarını destekleyen İran'la ilişkiler geliştirildi. 1 Eylül 1997 günü Sincan'da düzenlenen Kudüs gecesi, tam bir şeriatçı gösteriydi. Türkiye Cumhuriyeti'nin iki bakanının (Abdullah Gül ve Namık Kemal Zeybek) bulunduğu bir ortamda, Libya Devlet Başkanı Kaddafi Türklere hakaret etti ve bölücülüğü destekledi ve Refahyol Hükümeti'nin iki bakanı bu sözleri sessizlikle karşıladı ¹. RP milletvekili Fetullah Erbaş PKK ile resmen görüştü. Bunlar ve benzeri uygulamalarla Refahyol Hükümeti Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerinin korunmasına özen göstermediğini kanıtladı. Nitekim bu durum, Refah Partisi'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasıyla da yargı kararına bağlandı. Refahyol Hükümeti'nin demokratik yollardan istifası, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinin korunarak ayakta kalabilmesi açısından hayati öneme sahipti. Refahyol Hükümeti'nin bir darbeyle devrilmesi, ülkede başka tür saflaşmalara yol açabilecekti. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurtarmak için, bu defa "silahsız kuvvetler"e büyük görev düştü. Beşli Girişim, bu anlamda, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Ülkemizi ve Ulusumuzu, ABD ve AB destekli şeriatçı-ırkçı-çeteci ittifaktan kurtarma, Kolombiya, İran, Afganistan ve Yugoslavya olmaktan kurtulma çabasıydı. Bu süreçte işçi sınıfı da, esnaf-sanatkar da, sermayedar sınıf da, bir ölçüde kendi kısa vadeli sınıf çıkarlarını değil, uzun vadeli çıkarlarını ön plana çıkardılar. İşçi sınıfı, laikliğin, çağdaş milliyetçilik anlayışının ve hukuk devletinin demokrasi, işçi hakları ve sendikal hak ve özgürlüklerin önkoşulu olduğunun bilincinde olarak, şeriatçılara, ırkçılara, çetecilere ve bölücülere karşı çıktı. Sermayedar sınıf ise, sürmekte olan mücadelede galip çıkacağını tahmin ettiği tarafa oynadı. Uluslararası tekelleri sermaye ile bütünleşmiş olan sermaye, ulusal devletin bütünlüğünü savunan bir cephede yer aldı; sermayenin denetimindeki kitle iletişim araçlarının en büyükleri, şeriatçılara, ırkçılara ve çetelere karşı tavır aldı. Bu saflaşma nedeniyledir ki, çetelere karşı başlatılan "sürekli aydınlık için bir dakika karanlık eylemi"nde subay lojmanlarından büyük destek görüldü; irticaya karşı brifingler düzenlendi; tanklar Sincan'dan geçti ama darbe olmadı. Sivas katliamı sanıkları, hiç beklemedikleri cezalarla karşılaştılar. Silahsız kuvvetlerin aktif katılımı sayesinde istenilen sonuç alındığından da, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bütünlüğünün korunması için bu kez şeriatçılara karşı bir darbe yapma zorunluluğu kalmadı.

Bu koşullarda, halkımızın hızla işçileştiği, işçi sınıfının sorunlarının giderek arttığı koşullarda, emek-sermaye saflaşması sürerken, bir başka çelişki baş çelişki halini aldı ve diğer çelişkiler ona bağlı olarak gelişti. Beşli Girişim bu genel çerçeve içinde ortaya çıktı ve tarihsel bir görev yerine getirdi.

TÜRK-İŞ, DİSK, TESK İşbirliği

TÜRK-İŞ bu süreçte aktif bir rol aldı. TÜRK-İŞ tarafından 21 Aralık 1996 günü İstanbul'da düzenlenen büyük toplantının adı, "Türkiye'ye sahip çık!" idi. 5 Ocak 1997 günü Ankara'da düzenlenen ve yaklaşık 300 bin kişinin katıldığı mitingün adı da "Türkiye'ye sahip çık, demokratikleşme için mücadele et!" idi.

TÜRK-İŞ tarafından Başbakan Necmettin Erbakan'a 4 Şubat 1997 günü sunulan talepler şu şekilde başlıyordu:

---

¹ Kaddafi şunları söyledi: "Onları her gün katleden Türk bıçağını durdurun. Türkiye'de bağımsızlık isteyen milyonlarca Kürt var. Ve onlar, Türk bıçağı ile kıyılıyorlar... Onların durumu, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlık elde etmek istemiş Araplar gibidir... Cellat yorulunca, kamçısını, kılıcını veya bıçağını yere düşürecek. Bir zamanlar kamçılanan ve katledilenler tarafından yerden alınıp, kullanılacaktır." Kaddafi bu görüşlerini aşağı yukarı aynı sözlerle Necmettin Erbakan'la yaptığı görüşmede de yineledi (Güneri Civoğlu, "Devlet Adamlığı," **Milliyet**, 8.10.1996)

“Halkımızın sorunları hızla artmakta, Türkiye Cumhuriyeti’nin, Anayasamızın 2. ve 3. Maddelerinde belirtilen temel nitelikleri ile 174. Maddesinde özel koruma altına alınmış İnkılap Kanunları ciddi tehdit altında bulunmaktadır. Sincan Belediyesi tarafından düzenlenen Kudüs Gecesinde sergilenen, laik ve demokratik Cumhuriyet düşmanı ve teröristleri destekleyen tavır, Sincan’da Interstar muhabiri Sayın Işın Gürel’e yapılan hain ve insanlık dışı saldırı ve MHP Kartal İlçe Başkanı Sayın Nihat Uygun’un Türkiye’nin ve halkımızın düşmanı teröristlerce katledilmesi, ülkemizin geleceğine ilişkin kaygıları daha da artırmaktadır.”

TÜRK-İŞ, DİSK ve HAK-İŞ Genel Sekreterleri ise 4 Şubat 1997 tarihinde yaptıkları ortak açıklamada şu noktaya değindiler:

“Kuruluşlarımız, ...Susurluk kazası ile kamuoyunun gündeminde ön sıraya çıkan olayların üzerine cesaretle gidilmesini ve demokratik ve laik cumhuriyeti yoketmeye yönelik ve insanların dini duygularını istismara dayalı örgütlenmelerin engellenmesini, ... talep etmektedir.”

Ancak bu ortak açıklamanın hazırlandığı günlerde farklı bir oluşum yaşandı. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak ve bugüne kadar bu kuruluşlarla hiçbir biçimde işbirliği yapmamış olan TESK’in Genel Başkanı Derviş Günday biraraya geldiler. Üç Genel Başkan, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit’i, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ı, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’ı, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’i, TBMM Başkanı Mustafa Kalemlı’yi ve Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Tansu Çiller’i birlikte ziyaret ettikten sonra, 5 Şubat 1997 günü kamuoyuna bir açıklama yaptılar. Bu açıklamada şu tespitler yapıyordu:

“Bugün, Türkiye Cumhuriyeti’nin bütünlüğüne, bağımsızlığına, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti niteliklerine ve ulu önder Mustafa Kemal Atatürk’ün şahsına ve temsil ettiği çağdaşlaşma anlayışına ve aydınlanma sürecine yönelik büyük saldırılar yaşanmaktadır. Terör ve giderek artan işsizlik ve pahalılık nedeniyle, halkımıza bir umutsuzluk ve karamsarlık hakim olmuştur. Dünyanın ilk başarılı anti-emperyalist Milli Kurtuluş Savaşı sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni ele geçirmeye çalışan uyuşturucu bağlantılı çetelerin ve insanların dini duygularını istismara dayalı yasadışı örgütlenmelerin ortaya çıkan faaliyetleri bu karamsarlığı daha da artırmıştır.”

28 Şubat 1997 günü Milli Güvenlik Kurulu son derece önemli bazı önerileri kabul etti. Aynı günlerde, şeriatçılar İstanbul’da Sultanahmet Meydanı’nda bir miting düzenlediler. Mitingin basında yer alan ve televizyonlarda gösterilen en çarpıcı resmi, Türk bayrağı üzerinde oturarak namaz kılan bir sarıklıydı. Ayrıca etraf şeriatçıların yeşil bayraklarıyla doluydu.

Türkiye’nin önde gelen gazeteleri ve özellikle Milliyet-Hürriyet Grubu TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK işbirliğine büyük önem verdi ve gazetede etkili bir biçimde yansıttı.

TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK Genel Başkanlarının 6 Mart 1997 günü tüm milletvekillerine gönderdikleri ortak mektupta görevlerini yerine getirmeleri istendi ve şöyle denildi:

“Sizlerden beklentimiz, ülkeyi bugünlere getiren lider baskıları, parti disiplini, dar çevrelerde alınan, halkın ve ülkenin beklentilerine ters düşen kararları aşabilecek bir anlayış içerisine girebilmeniz, ulusumuz ve ülkemiz için yaşamsal önemi olan konularda, parti farkı gözetmeden bir araya gelmeniz ve işbirliği yapabilmemizdir.”

Bu girişim, İslamcı gazetelerden eleştiri almaya başladı. Zaman Gazetesi’nde Şahin Ali Şen 9 Mart 1997 günü şunları yazdı ²:

---

² Zaman, 9.3.1997.

“...Sendikacılar, son bir ay içinde darbe tartışmalarında, ‘darbe taraftarı’ izlenimini verdiler. Yine söz konusu sendikacılar bu dönemde sık sık üst düzey askeri yetkililerle bir araya gelmekten ve darbeye zemin hazırlayacak beyanatlar vermekten kendilerini alamadılar... Ücret sendikacılığından hizmet sendikacılığına geçiş aşamasındaki sendikalar, çanak ederek ‘posta sendikacılığını’ benimser hale geldiler. Bu tavırlarıyla, darbelere çanak tuttuğunu iddia ettikleri TÜSİAD’la aynı çizgide buluştular... Sendikacıların rejimin tıkanmasını sebep göstererek askerlere davetiye çıkarmaları, işçi tabanından sert tepki gördü.”

Bu Girişim solun bazı kesimlerinden de tepki aldı. Aynı günlerde, Atilla Özsever de TÜRK-İŞ ve DİSK’i eleştirdi. Özsever, Milliyet Gazetesi’nde şunları yazdı ³:

“TÜRK-İŞ ve DİSK’in bir yandan darbeye karşı çıktığını söylerken, diğer yandan MGK bildirisine destek vermesi ve sorunu esas itibariyle laiklik boyutunda ele alması, ilkeli ve demokratik bir tavır olarak gözüküyor. Sendikalar, geçmişteki yanlışlarına düşmeden demokrasiyi sonuna kadar savunmalıdırlar.”

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği ve Türk Tabipleri Birliği, 10 Mart günü ortak bir bildiri yayınlarak, TÜRK-İŞ - DİSK - TESK girişiminden farklı bir çizgi benimsediler. Bildiride şöyle deniliyordu ⁴:

“Bugün siyasal İslam’ın yükselişi gerekçe gösterilerek darbeye zemin hazırlanmakta, halkın siyasal İslam’ın yükselişinden duyduğu kaygı ile darbe meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır...Siyasal İslam’a karşı darbeleri değil, demokrasiyi savunuyoruz. Çözüm darbelerde değil, demokrasidedir.”

HAK-İŞ Genel Başkanı Salim Uslu, 12 Mart 1997 günü yaptığı konuşmada, “sivil inisiyatifin bir korgeneral ve iki tümgeneralin de katıldığı bir toplantıda oluşturulduğu” iddia etti ⁵.

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi, daha sonra Beşli Girişime dönüşen bu sürecin ilk başlarda içindeydi. Ancak ilk ziyarete katılan TTB Genel Başkanı Füsün Sayek, bu ilişkilerin dışına çıktıklarını açıkladı. Sayek, yaptığı açıklamada, MGK kararlarının değil, MGK’nin varlığının tartışılması gerektiğini söyledi ⁶.

TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK Genel Başkanları 14 Mart 1997 günü ortak bir basın toplantısı düzenlediler. Bu basın toplantısında Refahyol Hükümeti’nin izlediği çizgi sert biçimde eleştirildi. Ortak açıklamada şu bölümler yer alıyordu:

“Ülke olarak gerçekten karanlık günler yaşıyoruz. Ekonomideki bunalım, siyasetteki kirlenmeyle birleşiyor ve ortaya ciddi bir rejim krizi çıkıyor. Türkiye’nin gündemi karışık. Kendini devletin yerine koymaya cüret eden bir grup çıkarıcının ve gericinin ve faili meçhul siyasi cinayetlerin var olduğu bir ülke. Türkiye’nin kaderi bu değildir!

“Bu karanlık irtica özlemcileri şimdi devleti ele geçirmek, parlamenter demokratik sistemi zora sokmak, demokrasinin nimetlerinden yararlanarak toplumu çağın gerisine götürmek ve ülkeyi karanlık emelleri doğrultusunda yönlendirmek istiyorlar. Türkiye’nin kaderi bu değildir!

---

³ Milliyet, 10.3.1997.

⁴ Siyah Beyaz, 11.3.1997.

⁵ Zaman, 13.3.1997.

⁶ Cumhuriyet, 13.3.1997.

“...Çözüm, ne Ortaçağın karanlığıdır, ne de darbedir! Tek çözüm, sadece ve sadece demokrasidir ve Türkiye'nin demokratikleşmesidir...

“Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve üniter devlet yapısının bütünlüğü özenle korunmalıdır. Türkiye'de din ve inanç özgürlüğünün gerekleri serbestçe yerine getirilmektedir ve getirilmelidir. Cumhuriyet'in bu niteliği duyarlılıkla korunmalıdır. Halkımızın büyük çoğunluğunca benimsenen ve savunulan laiklik ilkesi kesinlikle korunmalı ve Anayasa'nın 174. Maddesiyle ayrıca korunma altına alınmış bulunan İnkılap Yasalarının ihlali mutlaka engellenmelidir...

“Devleti ele geçirmeye çalışan silah ve uyuşturucu kaçakçılığıyla, ırkçı düşünceleri ve dini inançları istismara yönelik her türlü örgütlenmenin üzerine, yasaların emrettiği biçimde gidilmelidir. Devlet, yasadışı örgütlerle bağlantılı unsurlardan arındırılmalı, faili meçhul cinayetler açığa çıkarılmalıdır.

“Dış politikada, Mustafa Kemal Atatürk'ün; şu ya da bu uluslararası gücün dümen suyuna girmeyi kesinlikle reddeden; ulusal çıkarlarımızı her şeyin üstünde gözeten bağımsızlıkçı yolu titizlikle korunmalı...dır.”

Ülkenin ve halkın politik, toplumsal ve ekonomik ortak sorunları dile getirildikten sonra, “sonuç” bölümünde şunlar belirtiliyordu:

“TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK olarak, ülkemizin tüm sorunlarının çözümünün demokratikleşmeden geçtiğini bir kez daha vurguluyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğüne, bağımsızlığına, Atatürk ilke ve inkılaplarına, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına ve 74 yıllık Cumhuriyet döneminin ülke halkına sağladığı kazanımlara, ödünsüz ve her ne pahasına olursa olsun sahip çıktığımızı, kararlılıkla ifade ediyoruz.

“Milli Güvenlik Kurulu'nun oy birliğiyle belirlediği ve Bakanlar Kurulu'na sunduğu öneriler, Cumhuriyetimizin bu temel niteliklerini korumaya yöneliktir. Bakanlar Kurulu'nun, bu öneriler uyarınca Cumhuriyet'in temel niteliklerine sahip çıkması, ülkemizdeki gerginliği azaltacaktır.

“Demokrasi teraneleri atıp ve demokrasiyi kullanıp, Cezayir, İran, Afganistan örnekleri yaşatılamaz. Bunları Türkiye'de yaşamayacak ve yaşatmayacak kadar ileri görüşlü, yurtsever ve demokratız. İhtilal söylevleriyle demokratları kendi safları önünde tutup, arka planda ağaçkurtları gibi çalışmalarına göz yumamayız. Samimi olmayan bu demokrasi havarilerini, gerçek demokratlar olarak acilen teşhir etmeli ve dışlamalıyız. Takiyye yaptırmamalıyız! Oyuna gelmemeliyiz!

“Halkımızın büyük çoğunluğunun; yani evdeki, üniversitedeki, bürodaki, şantiyedeki, fabrikadaki, atölyedeki, dükkandaki, torna başındaki, direksiyon başındaki, sokaktaki alçakgönüllü insanların düşüncesi ve özlemi olan bu taleplerimizin hayata geçirilmesi için, TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK Genel Başkanları olarak, parlamenter ve demokratik düzen içinde, meşru, uygar ve demokratik bir platformda birlikte hareket edeceğiz. Biz, Atatürk ilkeleri temelinde, laiklik ve demokrasiyi birlikte savunan herkesle, tüm kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket etme kararında ve kararlılığımızdayız.

“Bütün uğraşımız, ülkemizin birliği ve bütünlüğü, halkımızın mutluluğu ve demokrasi içindir.

“Ülkemizin tüm yurtsever insanlarını, tüm demokratik kişi, kurum ve kuruluşları, bu temel taleplere ve Türkiye'ye sahip çıkmaya çağırıyoruz.”

Bu arada İstanbul'da 100 dolayında demokratik kitle örgütünün temsilcileri TÜRK-İŞ İstanbul Bölge Temsilciliği'nde bir toplantı yaptı. Bu toplantı sonrasında kısa bir metin oluşturuldu; bu metin çeşitli kuruluşlara fakslandı ve 14 Mart 1997 günlü bazı gazetelere ilan olarak verildi. Bu ilanda şöyle deniliyordu ⁷:

⁷ Milliyet, 14.3.1997

“Biz, TÜRK-İŞ, DİSK, TESK, TİSK, Meslek Odaları, Sanat Örgütleri, Dernekler ve Vakıflar, merkez ve şubelerimiz ile birlikte yüzlerce sivil toplum kuruluşu olarak Cumhuriyetimizi temel ilkeleriyle korumak için kararlılığımızı ve ülke çapında güçbirliği yaptığımızı halkımıza duyuruyoruz ve;

- **Laik, çağdaş, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olan Cumhuriyetimizin gerçek sahipleri olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni göreve çağırıyoruz.**
- **Milletvekillерinden, Meclis kürsüsünde ettikleri yemine bağlı kalarak vekillerimiz olduklarını unutmamalarını istiyor, kendilerini dikkatle izlediğimizi bildiriyoruz.**
- **Tüm duyarlı kişi ve kuruluşları bu güçbirliğine katılmaya davet ediyoruz.”**

Bu ilanın en altında iletişim adresi olarak da TÜRK-İŞ’in İstanbul Bölge Temsilciliği bildirilmişti. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği bu bildiriye tepki gösterdi; bu ilanı benimsemediğini ve bu örgütlerle ortak tavır içinde olmadığını açıkladı. TMMOB Genel Başkanı Yavuz Önen imzasıyla 13 Mart 1997 günü yapılan açıklamada şöyle deniliyordu ⁸:

“13.03.1997 günü Türkiye Sivil Toplum Kuruluşlarından Göreve Çağrı başlıklı ve iletişim merkezi olarak TÜRK-İŞ’in adının verildiği ‘Faili Meçhul’ provokatif bir metin dağıtılmıştır. Çağrıyı yapan kuruluşlar arasında meslek odaları sayılmakta ve TMMOB’ne bağlı birimlerimizin adı verilmektedir. Birliğimizin ve bağlı birimlerimizin böyle bir çağrı metniyle hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Bazı odakları bu yönlendirme ve yönetme girişimlerini şiddetle kınıyoruz.”

Bu dönemde Refahiyol Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında bir çelişki ortaya çıkmıştı. TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK, bu ortak girişimleriyle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerine sahip çıkarak, hükümete karşı bir tavır aldılar. Ancak, birçok yabancı politikacı ve araştırmacı ve hatta ülkemizdeki birçok yazar bu durumu kavrayamadı. Hükümet karşıtı ve Devlet yanlısı bu çıkış, Devlet karşıtı bir hareket olarak düşünöldü. Örneğın, Avrupa Parlamentosu üyeleri bu girişimi böyle yorumladılar. Ankara’da 1997 yılı başlarında üç Genel Başkanla birlikte yaptıkları kahvaltılı görüşmeden çok memnun ayrıldılar. Bu girişime (devletten bağımsız ve hatta devletin dışında ve karşısında anlamıyla) “sivil inisiyatif” adının verilmesi de, bu yanlış kavrayışın bir ürünüydü ⁹.

Bu aylarda HAK-İŞ’in TÜRK-İŞ tarafından 1993 yılından beri engellenen ICFTU ve ETUC üyeliğı yeniden gündeme geldi. ICFTU Yönetim Kurulu’nda alınan karar uyarınca, 28-29 Nisan 1997 günleri TÜRK-İŞ, DİSK, HAK-İŞ, KESK, ICFTU ve ETUC’un birlikte düzenlediğı “Ekonominin Küreselleşmesi ve Türkiye’de İşçiler Açısından Sonuçları Sempozyumu” yapıldı. Seminerin sonunda yayınlanan ortak bildiri de,

“Atatürk ilke ve devrimlerini ve insan haklarına dayalı çağdaş, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti anlayışını savunan ve hayata geçirilmesini talep eden ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunan kuruluşlarımız,”

denildikten sonra, şu talepler yer alıyordu:

“Kuruluşlarımız, terör eylemlerini kınarken, faili meçhul cinayetlere ve işkenceye engel olunmasını, bu suçları işleyenlerin bulunup cezalandırılmasını, Güneydoğı sorununun çözümünü doğrultusunda ciddi ve kalıcı adımların atılmasını ve Susurluk kazası ile kamuoyunun gündeminde ön sıraya çıkan olayların üzerine cesaretle gidilmesini ve

---

⁸ 13.3.1997 günlü açıklama.

⁹ “Sivil” sözcüğü, “demokrat” anlamında da kullanılmaktadır. Bu yaklaşım doğru değildir. “Sivil” olup demokrasi düşmanı olan örgütlenmeler olduğu gibi, “askeri” olup demokrasi yanlısı olanlar da vardır. Beşli Girişim, bu anlamda da, birçok diğer “sivil” örgütlenmeden farklıdır. Ayrıca, TOBB ve TESK, “sivil” örgütlenme değildir; kuruluş kanunları olan, yarı-resmi örgütlenmelerdir.

demokratik ve laik cumhuriyeti yoketmeye yönelik örgütlenmelerin engellenmesini ve konuyla ilgili yasaların gerektiği gibi uygulanmasını istemektedir.”

Beşli Girişimin Oluşumu, Çalışmaları ve Tepkiler

Bu yaklaşım TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK'in ortak bildirisindeki yaklaşımda olmakla birlikte, HAK-İŞ'ten ve KESK'ten mevcut Üçlü Girişime dahil olma konusunda bir talep gelmedi. Ancak bu arada, Türkiye Odalar Birliği ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu da bu girişime ilgi gösterdi ve Üçlü Girişim bir süre sonra Beşli Girişim'e dönüştü. TOBB ve TİSK, Mayıs ayı ortalarında mevcut hükümetin uygulamalarından duydukları hoşnutsuzluğu açıkça ifade etmeye başladı. TOBB'un 14 Mayıs 1995 tarihinde yayınladığı Ulusa Sesleniş Bildirgesinde bu hoşnutsuzluk açıklandı. TİSK Genel Başkanı Refik Baydur ise, 15 Mayıs 1997 günü yaptığı açıklamada, en büyük sorunun irtica olduğunu belirterek şunları söyledi ¹⁰:

“İşçi, işveren örgütleri, işadamları dernekleri ve sivil toplum örgütleri olarak münferit deklarasyonlar yayınlamak yerine, bir araya gelip hükümete yönelik tepkilerimizi ortak dile getirmeliyiz. Tüm bu kurum ve kuruluşları ortak deklarasyon yayınlamaya çağırıyorum. Bunun etkisi daha güçlü olacaktır.”

Laik ve demokratik cumhuriyete yönelik saldırıların yoğunlaşması üzerine, TÜRK-İŞ, DİSK, TESK, TOBB ve TİSK Genel Başkanları 21 Mayıs 1997 günü Ankara'da biraraya gelerek ortak bir açıklama yaptılar. Ortak açıklamada özellikle irticai tehlike ön plana çıkarılıyordu:

“Atatürk'ün çizdiği çağdaş, laik Cumhuriyet tehdit altındadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri yıpratılmakta, irticai hareketler desteklenmekte, ülkemiz bir karanlığın içine çekilmektedir. İrtica günümüz Türkiye'sinde demokrasi için büyük bir tehlike haline gelmiştir.

“Devletimiz ve rejim büyük tehdit altındadır...”

“Türkiye Cumhuriyeti'nin kutsal bayrağının yerine yeşil bayrak çekenler, ulu önder Atatürk'ün manevi şahsiyetine, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının temel güvencesi olan ve Anayasamızda güvence altına alınmış temel ve ortak değerlerimize saygısızlık yapanlar cesaretlendirilmektedir. Cumhuriyetimizin 74 yıllık kazanımları yok edilmek istenmektedir.

“Dış politikada Atatürk'ün onurlu ve bağımsızlıkçı çizgisinden sapılmakta, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal onurunu zedeleyici bir dış siyaset izlenmektedir.

“Hükümet, devletin anayasal kurumlarıyla, işçisiyle, emeklisiyle, işvereniyle, esnafıyla, genciyle, kadınıyla, kısacası ülkenin halkıyla kavgalıdır...”

“Bu metni karar altına almış bulunan bizler, ülkemizin tüm sorunlarının demokratik parlamenter sistem içinde çözüme kavuşturulması gerektiğini bir kez daha vurguluyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğüne, bağımsızlığına, Atatürk ilke ve inkılaplarına, demokratik, laik, sosyal hukuk devleti anlayışına ve 74 yıllık Cumhuriyet döneminin ülke halkına sağladığı kazanımlara, ödünsüz ve her ne pahasına olursa olsun sahip çıktığımızı, kişisel, grupsal ve politik çıkarlardan tamamen uzak bir kararlılıkla ifade ediyoruz...”

“Halkımızın artık bu hükümete güveni kalmamıştır. Bu anlayıştaki hükümetin yerine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, laik ve demokratik Cumhuriyeti savunan, halkın özlemlerine cevap verecek ve sorunları çözecek güvenilir bir hükümetin bir an önce kurulmasını istiyor ve parlamentoyu göreve davet ediyoruz.

“Türkiye sahipsiz değildir.

“Ülkemizin tüm yurtsever insanlarını, tüm demokratik kişi, kurum ve kuruluşları ve halkımızın oyları ile seçilen tüm parlamenterlerimizi bir kez daha bu temel taleplerimize ve Türkiye'ye ve demokrasiye sahip çıkmaya çağırıyoruz.”

---

¹⁰ Sabah, 16.5.1997.

Basında büyük yankı uyandıran bu girişime bazı çevrelerden tepki geldi. Zaman Gazetesi'nde Şahin Ali Şen ve Mustafa Oymak tarafından hazırlanan haberin başlığı, "Sendikalar: Siyasete bulaşmayalım," idi ¹¹. Haberin girişi şöyleydi:

"Hükümete karşı ortak bir deklarasyon yayınlayan TESK, TİSK, TÜRK-İŞ, DİSK ve TOBB başkanlarına tabandan tepki geldi. Sendika, oda ve birlik başkanları üst kuruluşlarının siyasetin içine itilmesinden duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Başkanlar, 'bugün biz siyasi partilerin iç işlerine karışırsak ve hükümet karar hükümet yıkmaya kalkarsak, siyasi partiler de bizim iç işlerimize karışmaya başlarlar,' diye konuştular."

Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu daha sert bir tepki gösterdi

"Ülkenin, şu anda her geçen gün daha çok sertleşen siyasi ortamın yumuşatılmasına ihtiyaç bulunduğuna işaret eden Başoğlu, demokrasiyi korumanın herkesin görevi olduğunu söyledi. 5 kuruluş tarafından yapılan açıklamanın görünürde demokrasiye sahip çıkmayı hedeflemekle beraber, aslında büyük sermayenin hükümetle olan menfaat mücadelesi olduğunu belirten Başoğlu, 'TÜRK-İŞ ve DİSK'in bu mücadelede dar gelirlinin yanında olmak yerine, büyük sermaye yanında yer almasını kınıyorum. 5'li bildiriye imzalayan TÜRK-İŞ ve DİSK, işveren sözcülüğüne soyunarak, sarı sendika durumuna düştüler,' dedi." ¹²:

"Beş kuruluşun genel başkanlarının imzasını taşıyan ortak basın açıklaması, tutarsız, siyasi amaçlı, sorun çözmekten çok, yeni sorunlar meydana getirecek bir içerik taşımaktadır... Bildiri, TÜRK-İŞ üyesi sendikaları, sendikalara bağlı şubeleri, hiç şüphesiz sendikaların üyeleri işleri bağlamamaktadır... Beş meslek kuruluşunun basına açıkladığı ortak bildiri, görünürde demokrasiye sahip çıkmayı hedeflemekle beraber, aslında büyük sermayenin hükümetle olan menfaat mücadelesidir. TÜRK-İŞ ve DİSK'in bu mücadelede işçinin, dar gelirlinin yanında olmak yerine, büyük sermayedarların safında yer almasını kınıyorum."

Bu dönemde DYP'ye yakın bir çizgi izleyen Günaydın Gazetesi de girişimi sert biçimde eleştirdi ¹³:

"TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TOBB ve TESK, Yargıtay Başsavcısı'nın iddianamesini aratmayacak ortak bir deklarasyonla, 'Hükümet gitsin korosuna' katıldı. İşçilerin parasıyla Mercedes ve Jaguarlarda keyif çatan, hepsi de birer milyardarı hayatı yaşayan sendika ağaları, patron kulüpleri ile ortak siyasi bildiri yayınlayarak, demokrasi sınavından 'çaktılar.' "

Beşli Girişime 28 Mayıs 1997 günü İstanbul'dan bir destek geldi. 13 Mart 1997 günü İstanbul'da TÜRK-İŞ Bölge Temsilciliğinde toplantı yapan demokratik kitle örgütleri sayılarını daha da artırarak irticaya karşı bir cephe oluşturmaya çalıştı. 68'liler Vakfı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, TÜRK-İŞ İstanbul Bölge Temsilciliği, Atatürkçü Düşünce Derneği ve TESK temsilcileri, düzenledikleri ortak basın toplantısında, 189 demokratik kitle örgütü adına hazırlanan bir bildiriye kamuoyuna açıkladılar. Bildiride şunlar deniliyordu ¹⁴:

"Bağımsızlığı, demokrasiyi, özgürlüğü, ülkemize ve halkımıza yaraşır şekilde yaşamak istiyoruz. Temel ilkelere, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan cumhuriyetimizin kazanımlarına sahip çıkıyoruz. Cumhuriyet ilke ve devrimlerine

¹¹ Zaman, 23.5.1997

¹² Siyah Beyaz, 24.5.1997

¹³ Günaydın, 23.5.1997.

¹⁴ Sabah, 29.5.1997.

yönelen açık ve gizli her türlü doğrudan saldırılara, içten içe, sinsi sinsi kemirerek aşındırmalara, çürütmelere karşı birleşip örgütlenmeyi ve mücadele etmeyi görev sayıyoruz. Bu görev, özellikle son zamanlarda ülkemizi Ortaçağ karanlığına sürüklemek isteyen gericilerin oluşturduğu ve gittikçe artarak yükselen tehdit karşısında çok daha fazla önem kazanmıştır.”

Hürriyet, Milliyet, Sabah gibi gazeteler Beşli Girişime çok sıcak yaklaştı. Oktay Ekşi, 29 Mayıs 1997 günlü yazısında, “silahsız kuvvetler işe el koydu,” diyordu ¹⁵:

“Türkiye’de rejimi tıkayan, sandalye hırsı uğruna ülkeyi karanlığa sürükleyen hükümeti çekilmeye davet ettiler. Bu talepleri yerine getirilmezse, hukuk dışına çıkmadan yapılabilecek her eylemi yapacaklarını da ilan ettiler. Böylece görüyoruz ki, siyasetçinin yapamadığını, toplumumuzun örgütlenmiş kesimi bizzat yapıyor. Hem de hukuku zorlamadan. Neyse ki tüm olumsuzluklar içinde güzel gerçekler de var. Hem de sonuç alacak kadar önemli gerçekler. O yüzden umutsuz olmayalım.”

HAK-İŞ Genel Başkanı Salim Uslu ise Beşli Girişime karşı çıktı. Salim Uslu şu açıklamayı yaptı ¹⁶:

“HAK-İŞ Genel Başkanı Salim Uslu, TÜRK-İŞ, TESK, TOBB, DİSK ve TİSK gibi işçi ve işveren kuruluşlarının hükümeti yıkmak üzere yürürlüğe koyduğu eylem programını sert dille eleştirerek, sivil toplum kuruluşlarının hükümete yandaş veya karşı olmak zorunda olmadığını söyledi.

“Uslu yaptığı basın toplantısında, Türkiye’nin önemli problemlerinin gündem dışına itildiğini ve bazı kesimlerin cumhuriyet, laiklik ve Atatürk kavramlarından rant sağlamaya çalıştığını belirterek, tüm dünyanın demokratik yapılanma yönünde büyük değişimler yaşadığı bir dönemde, Türkiye’nin demokrasiyi garip bir tartışma zeminine oturttuğunu bildirdi...

“Uslu, ‘Siyaset dışı baskı odaklarının parlamentonun ve demokrasinin üzerine gölge düşürmesinin ayıbını kim, nasıl izah edecektir? Tankla, topla, tüfekte, postalla, apoletle siyaset yapmak dünyanın demokratik ülkelerinde görülmediği halde bu durum Zaire için geçerli olabilir... Cunta özlemlerine taşeronluk yapmak gibi bir işlevimiz olamaz. Hükümet’e yandaş olmak ya da karşı olmak gibi bir mahkumiyetimiz de olamaz. Askere endeksli bir hareket, sırf adı ‘sivil’ ve kendini ‘sivil insiyatif’ olarak tanımlıyor diye sivil insiyatif faaliyetinden bahsedemez,’ dedi.

“Salim Uslu, TÜRK-İŞ ve bazı kuruluş yöneticilerinin, geçen Şubat’ta, Ankara Ticaret Odası’nda bazı generaller tarafından ‘hükümeti yıkmak için harekete geçmekle görevlendirildiği’ yolundaki iddiaların sorulması üzerine, ‘böyle birşey, bizim için sözkonusu olmadı: Biz, adı sivil olsa da bu insiyatifi uzaktan kumandalı bulduğumuz için, başında beri içinde yeralmadık. Sadece biz deği, Tabipler Odası ve KESK ile bazı kuruluşlar da yer almadı. HAK-İŞ, bu tür güdümlü hareketlerin içinde yeralmamaya özen gösterecektir. Siyasette militarizmin etkisini artıracak yaklaşımlara karşıyız,’ diye konuştu.”

Türkiye, Zaman ve bu dönemde DYP yanlısı bir çizgi izleyen Günaydın Gazeteleri, bu günlerde yaptıkları sistemli yayınlara, Beşli Girişimin çalışmalarını başarısız göstermeye ve aleyhte bir kamuoyu yaratma çalıştı. Sosyalist solun bir bölümü de Beşli Girişime karşı çıktı. Örneğin, Emek Gazetesi 6 Haziran 1997 günü yapılacak olan eyleme ilişkin kararı manşetten şöyle duyuruyordu ¹⁷:

¹⁵ Ekşi, O., “Silahsız Kuvvetler İşe El Koydu,” Hürriyet, 29.5.1997

¹⁶ Türkiye, 29.5.1997.

¹⁷ Emek, 29.5.1997.

“TÜRK-İŞ, DİSK, TESK, TİSK ve TOBB Başkanları MGK'nın istekleri doğrultusunda eylem kararları aldı. Patron - Sendika Ağası Elele.

Aynı günlü Emek Gazetesi'nin başyazısı da şöyleydi:

“Dört Yıldızlı Himayede ‘Sivil İnisiyatif’: ...Emeği temsil ettiğini, 35 milyonun sesi olduğunu iddia eden baylar; bu önemli tarihsel misyondan yan çizip, sermayenin kendi arasındaki it dalaşında bir tarafın peşine takılmayı, MGK'nın planlarının bir piyonu olmayı seçmişler; kendilerine de ‘sivil inisiyatif’ demişlerdir. Oysa kendi yakıştırmaları olan adlarından başka hiçbir sivillikleri de yoktur. Tersine dört yıldızlı askeri himaye altında kahramanlık taslamakta, vatan kurtarıcılığı komedisi oynamaktadırlar. ‘Şeriat tehlikesi,’ ‘laik, demokratik cumhuriyet elden gidiyor,’ ‘Refahyol hükümeti işlemiyor, ülkeyi kaosa sürüklüyor,’ ‘biz müdahale etmezsek darbe gelir’ demagoji; büyük sermayeye dalgavukluk, MGK'ya yaltaklanma ve emekçilere yönelik bu ihanetin üstünü örtmeye yetmez.”

6 Haziran 1997 günü işyerlerinde bir bildirin okunması gündeme geldi. Bu dönemden bazı haberler şöyledir:

Türkiye: **“Kantarın topuzu kaçıyor.”** 18

Zaman: **“5'linin bildirisini taban deldi. TÜRK-İŞ, TESK, DİSK, TOBB ve TİSK başkanları tarafından hazırlanan bildiriye birçok sendika destek vermeyecek... Başkanlar, “Bildiri MGK kararlarının kopyası. Sivil toplum örgütleri MGK'nın taşeronu mu?” değerlendirmesini yaptılar. Birçok şube başkanı ise, bildirin kendilerini bağlamadığını açıklayarak, 5'linin antidemokratik ve dayatmacı ortak bildirisini işyerlerinde okumayacaklarını, kendilerinin kaleme alacakları alternatif bir bildiri okuyacaklarını dile getirdiler... İşçilerin ve sendikaların yoğun bir tepki gösterdiği ortak bildiri, çalışanların sorunlarını yansıtmaktan uzak ve MGK kararlarını içeriğini kapsıyor... Ortak bildiri hazırlayan 5'liye kendi tabanlarından destek gelmediği gibi, diğer sivil toplum örgütlerinden ve demokrasiye sahip çıkan siyasi partilerden de ilgi görmediler.”** 19

Günaydın: **“Ağalar bildiri yayınladı.”** 20

Zaman: **“5'linin eylemine tepki büyüyor. 5 işçi ve işveren kuruluşunun başkanları tarafından kararlaştırılan ve bugün başlatılacak eylem, sendikalardan sonra iş çevrelerinden ve memurlardan da büyük tepki geldi.”** 21.

Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Resul Akay da 5'linin tavrına karşı çıktı 22:

“Resul Akay, yaptığı açıklamada, sivil toplum kuruluşlarının görevlerinin, üyelerinin hak ve çıkarları için mücadele etmek olduğunu kaydederek, 5 kuruluşun yapmayı planladığı eylemin ise üyelerin çıkarlarını kollamaktan çok, hükümeti düşürmeye yönelik olduğunu savundu. Yapılacak eylemlerin hükümeti hukuka ve demokrasiye çekme amacına yönelik olması gerektiğini ifade eden Akay, ‘Hükümeti düşürmeye yönelik eylemler, parlamento iradesini tehdit anlamı taşır. Bu dayatmanın 1960 ile 1971 ve 1980'deki askeri dayatmalardan farkı yoktur,’ dedi.”

---

18 Türkiye, 2.6.1997.

19 Şen, Ş.A., Zaman, 5.6.1997.

20 Günaydın, 6.6.1997.

21 Şen, Ş.A., Oymak, M., Zaman, 6.6.1997.

22 Günaydın, 6.6.1997.

Sağlık-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Başoğlu da, Türkiye Gazetesinde yayınlanan "Sivil Kuruluşlar ve Demokrasi" başlıklı makalesinde şunları söyledi ²³:

"Bazı kimseler TÜRK-İŞ, DİSK, TESK, TOBB ve TİSK'ı de yanlarına çekerek, iddialarını yaymaya çalışıyor. Hükümeti yıkıp, yeni hükümet kurulmasını isteyenlere, özellikle TÜRK-İŞ ve DİSK'in katılmış olmasını hayretle karşıladım. Bazı eksikliklerine rağmen ülkemizde demokrasi işlemekte olup, kurtarıcıya ihtiyacı yoktur. 'Demokrasiyi koruyoruz,' diyenler, onu yıkmak isteyen darbeci anlayışa destek ve cesaret verdiklerini ya bilmiyor veya bilerek darbe heveslilerine destek veriyorlar... TÜRK-İŞ'in, işçi yararına olan taleplerine yıllarca karşı çıkan TİSK, şimdi TÜRK-İŞ ve DİSK ile fikir birliği içinde davranıyor. İnanıyorum ki; işçiler, haklarına karşı olanlarla işbirliği yapanları hiçbir şekilde affetmeyecekler."

Beşli Girişim 6 Haziran 1997 günü tüm işyerlerinde çalışmanın durdurularak ortak bir bildirin okunmasını kararlaştırdı. Bu eylem istenildiği kadar başarılı olamadı. Ancak, özellikle sözlü ve yazılı basın desteği sayesinde, kamuoyuna iyi yansdı. Ortak bildiri de şunlar belirtiliyordu:

"Atalarımızın büyük kahramanlıklar ve fedakarlıklarla kurduğu Türkiye Cumhuriyeti bugün tehdit altındadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dayanakları olan Atatürk ilke ve inkılapları, demokratik ve laik sosyal hukuk devleti, tarihimizin en büyük saldırılarıyla karşı karşıyadır. Cumhuriyetimizin kazanımları yokedilmek; ülkemizin aydınlık geleceği karartılmak; Türkiye, Orta Çağın karanlıklarında, irticanın, demokrasiyi ve insan haklarını yok ettiği ve halkımızı ezdiği günlere geri götürülmek istenmektedir. Anayasa ve yasalar sistemli bir biçimde çiğnenmekte; Devletimizi tahrip edici bir çizgi izlenmekte; Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda onurunu ve itibarını zedeleyici tavır ve davranışlar karşısında sessiz kalınmaktadır. Bu ülkede, Türk ulusunun birlik ve bütünlüğünün sembolü ay yıldızlı al bayrağımızın yerine, irticanın yeşil bayrağını dalgalandırılmak istenmekte, bayrağımıza saygısızlık yapanları cesaretlendirici bir tutum izlenmektedir. Bazı vatanhainleri, kutsal dinimizi istismar ederek, Atatürk'ün çağdaş milliyetçilik anlayışına dayalı Türkulusunun yerine, Orta Çağın ümmet anlayışını hakim kılmaya çalışmaktadır. Hükümetin güven vermeyen tutum ve davranışları nedeniyle, yatırımlar durma noktasındadır; işsizlik ve enflasyon artmaktadır; uygulanan yanlış tarım ve hayvancılık politikalarına bağlı olarak hızlanan göçle birlikte birçok toplumsal sorun doğmakta ve ağırlaşmaktadır.

"Toplumumuzun çok büyük bir bölümünü temsil eden TÜRK-İŞ, TESK, DİSK, TOBB ve TİSK, Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün karşı karşıya bulunduğu bu büyük tehlikeler karşısında, tüm farklılıklarını bir kenara koyarak, tam bir birlik ve bütünlük içinde Türkiye'ye ve Cumhuriyetimizin kazanımlarına sahip çıkmak için biraraya gelmiştir...Türkiye'nin gerçek sahipleri bizleriz ve temsil ettiğimiz toplum kesimleri ve halkımızdır. TÜRK-İŞ, TESK, DİSK, TOBB ve TİSK olarak bu anlayışla Türkiye'ye sahip çıktık ve çıkıyoruz... Geçmişte olduğu gibi bugün de, amacımız sorun yaratmak değil, parlamenter demokratik düzen içinde sorun çözmektir.

"Amacımız, Anayasamızın ilgili maddelerinde de ifade edildiği gibi,

- Ülkemizin devleti ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak;
- İnsan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne, ay yıldızlı al bayrağımıza, 'egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir' anlayışına ve 74 yıllık Cumhuriyetimizin kazanımlarına sahip çıkmak;
- Din ve vicdan özgürlüğünü sonuna kadar savunurken, Devletimizin 'sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırma' veya kutsal dinimizi ve din diygularını kişisel veya siyasi nüfuz sağlamak amacıyla kullanma çabalarına engel olmak;

²³ Türkiye, 7.6.1997.

- Ülkemizin günümüzde en büyük düşmanı olan irtica ve bölücülüğe karşı Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını her ne pahasına olursa olsun savunmaktır.

“Bu amaçla biraraya gelen kuruluşlarımız, halkımızın oylarıyla seçilen milletvekillerinin, namus ve şerefleri üzerine ettikleri yeminlerine sadık kalmalarını; milletvekillerinin ve siyasi partilerimizin, ülke çıkarlarını, şahsi çıkar ve hesapların veya parti ve gurup çıkarlarının üstünde tutmasını; ülkemizde parlamenter demokratik düzen temelinde bir siyasi istikrar sağlanarak, Türkiye'nin büyük potansiyelinin hayata geçirilmesini, yatırımların ve istidamın artırılmasını ve işsizliğin azaltılmasını, enflasyonun engellenmesini ve halkımızın huzur ve refahının artırılmasını istemektedir.

“Kuruluşlarımız, Türkiye'ye sahip çıkmak amacıyla, tüm diyalog kanallarını zorladıktan sonra, gerektiğinde meşru ve demokratik eylemler gerçekleştireceklerdir.”

DİSK'in işyerlerinde okuduğu bildiride bazı değişiklikler yapılmıştı. Beşli Girişimin 6 Haziran 1997 eylemi istenildiği kadar başarılı olamadı. Bazı işyerlerinde bir saat süreyle iş durduruldu. Bu arada yapılan gösterilerde Refah Partisi ve Refahyol Hükümeti eleştirildi. Ancak bazı gazeteler bu eylemi özellikle başarısız göstermeye de çalıştı. Zaman Gazetesi'nin 7.6.1997 günlü sayısındaki haber başlığı, “5'linin eylemi tutmadı,” idi. Türkiye Gazetesi, 7.6.1997 günlü iki haberde başlığı şöyle kullandı: “Ortak eylem fos çıktı. Şalter indireceklerini açıklayan retçiler sadece bildiri okumakla yetindi.” “Tabanını unutan kuruluşlar: İşçi, küçük esnaf ve sanayicilerin yığınla problemi çözüm beklerken, TÜRK-İŞ, TOBB, TESK, TİSK ve DİSK, tabanlarının problemlerine çözüm aramak yerine, ideolojik bir temelde birleşmeyi seçtiler.”

Beşli Girişim 16 Haziran 1997 günü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i ziyaret etti. TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL görüşmede, “dini kışlaya, okula sokanlardan ve siyasi ve şahsi çıkarları için kullananlardan” rahatsız olduklarını açıkladı ²⁴.

17 Haziran 1997 günü ise TÜRK-İŞ içindeki bazı sendikalar ortak bir basın toplantısı düzenleyerek, “Demokrasiyi korumaya çağrı ortak bildirisini”ni yayınladılar. Sağlık-İş, Demiryol-İş, Dokgemi-İş, Toleyis, Şeker-İş, Koop-İş, Maden-İş, Teksif, BASS ve Haber-İş Sendikaları adına yayınlanan bildiride şöyle deniliyordu:

“TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TESK ve TOBB'un ortak açıklamasını demokrasi anlayışımız ve temsil ettiğimiz işçi hakları ile bağdaşır bulmuyoruz...

“Bizler, hangi şekil ve biçimde olursa olsun, demokrasiyi hedef alan, onu zaafa uğratan, işlevini kendi kuralları içerisinde yerine getirmeye engel olan, her türlü darbeye, demokrasiyi dışlayan bütün yönetim biçimlerine kesinlikle karşıyız.

“Bazı siyasi parti ve meslek kuruluşlarının yöneticileri ve medyamızdan (yazılı-sözlü) bir kısmı demokrasiyi korumak yerine, yıkmaya çalışanlara destek verip cesaretlendiriyorlar...

“Genel Kurmay Başkanlığında sivil bazı kurum ve kuruluşların temsilci ve yöneticilerinin bilgilendirilmesi (brifing) toplantılarında ileri sürülen düşünceler, yıllardan beri ülkemizde tartışılmaktadır. Tek yönlü olan düşüncelere karşı ileri sürülecek eleştiri, yorum ve değerlendirmeler, farklı ya da aykırı düşünenler, TSK'ya karşı gösterilmektedir...

“Demokrasimizin silahlı kuvvetlerin gölgesi altında olduğu izlenimi mutlaka giderilmelidir...

“Bozguncu, moral bozucu ve barış yerine kavgayı, uzlaşma yerine zıtlaşmayı hedef alan girişimlere, bütün vatandaşlarımızı destek olmamaya çağırıyoruz.”

---

²⁴ Cumhuriyet, 17.6.1997.

Bu günlerde ilginç bir gelişme yaşandı. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini koruma konusunda işbirliği yapan Beşli Girişime ilk başlarda radikal soldan, Kürt milliyetçilerinden ve İslamcılardan tepki vardı. MHP genellikle bu konuda tarafsız bir görünüm sergiliyordu. Haziran ayı sonlarında bu tavrda bir değişiklik gözlemlendi. Bu değişimin göstergelerinden biri, Ortadoğu Gazetesi'nde yazı yazan Refik Sönmezsoy'dur. Refik Sönmezsoy, TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK'in işbirliğini 3.3.1997 tarihli yazısında, Beşli Girişimi de 23.5.1997 ve 6.6.1997 günlü yazılarında övmüşken, 20.6.1997 günlü yazısında bu tavrını değiştirdi, "Demokrasiyi Koruma Çağrı Ortak Bildirisi"ni "demokratik bir kükreyiş" olarak nitelendirdi ²⁵. Bu tavır değişikliği, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ile bağlantılı görülebilir.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, bu ortak bildiriye, "gelecekte milletvekilliği sözü olarak bir siyasi partinin çığırkanlığını yapmak, irticayı savunmak, Atatürk'ü ağzına alamamak utanç vericidir," diyerek eleştirdi ²⁶.

HAK-İŞ Genel Başkan Yardımcısı ve Hizmet-İŞ Genel Başkanı Hüseyin Tanrıverdi, aynı günlerde yaptığı bir konuşmada, Beşli Girişimi sert biçimde şöyle suçladı ²⁷:

"Meslektaşımız demeye utandığım TÜRK-İŞ ve DİSK'çiler, birbiriyle yarışarak tankı itelemeye kalkıyorlar. Darbe çığırkanlığı, şakşakçılığı yapıyorlar. Onları metreslerinin altına Jaguar alırken tanıyorduk. Şimdi de darbe çığırkanlığı yaptıkları için utanıyoruz onlardan."

Refahyol Hükümeti'nin istifası sonrasında Beşli Girişimin çalışmalarının amacı, Refah Partisi'nin yer almadığı bir hükümetin oluşturulmasına dönüştü ²⁸. Mesut Yılmaz'ın yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmesinin ardından, Beş Genel Başkan, kendisiyle 25 Haziran 1997 günü bir akşam yemeği yediler ²⁹.

Yeni hükümetin oluşmasında sonra ise Beşli Girişim'in etkinliklerinde bir durgunluk yaşandı. Bu ara Avrupa Parlamentosu üyelerinin daveti üzerine, 16-17 Eylül 1997 günü Strazburg'a giden Bayram Meral, Rıdvan Budak, Derviş Günday, Refik Baydur ve Ali Zafer Taciroğlu (TOBB Başkan Vekili), yaptıkları görüşmelerde, ortak bildirimlerde ifade edilen görüşleri savundular. Beşli Girişimin ortak açıklamalarını dosdoğru okumadan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini Refahyol Hükümeti'ne karşı koruyan ortak etkinlikleri Devlete karşı bir girişim olarak düşünen Avrupa Parlamentosu üyeleri, büyük bir hayalkırıklığına uğradılar. Beşli Girişim bu görüşmelerde Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını özenle koruyunca, Avrupa Parlamentosu üyeleriyle sert tartışmalar yaşandı.

Bu ara, İstanbul'da 8 örgüt biraraya gelerek Demokrasi İçin Sivil Dayanışma Platformu adıyla bir yapılanma oluşturdu ve Mesut Yılmaz Hükümetini eleştirdi. Bu örgütler şunlardı: Yönetici İktisatçı ve Muhasebeciler Derneği (YİMDER), Teknik Elemanlar ve Sanatkarlar Derneği (TEKDER), Müstakil Esnaf ve Sanatkarlar Derneği (MESDER), Türkiye İlahiyat ve Yüksek İslam Enstitüsü Mezunları Derneği (TİYEMDER), Hukuki Araştırmalar Derneği (HUDER), Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Derneği (ESAM), Sağlık Mensupları Dayanışma, Toplum Sağlığını ve Çevreyi Koruma Derneği (SAĞLIKDER), Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) ³⁰.

²⁵ Sönmezsoy, R., "Türk-İş'te Siyasi Bölünme," **Ortadoğu**, 20.6.1997.

²⁶ **Cumhuriyet**, 19.6.1997.

²⁷ **Siyah Beyaz**, 20.6.1997.

²⁸ **Hürriyet**, 20.6.1997.

²⁹ **Milliyet**, 26.6.1997.

³⁰ **Zaman**, 22.9.1997.

Bu dönemde 8 yıl zorunlu kesintisiz eğitim uygulaması başladı; Refah Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından kapatıldı; Yüksek Askeri Şuralarda şeriatçılar ve ırkçılar tasfiye edildi; şeriatçıların siyasal bir kampanya biçiminde sürdürdükleri 8 yılı protesto ve türban yaşağını protesto gösterileri kamuoyunda bir destek görmedi. Ayrıca, şeriatçı sermayenin açıkları kamuoyuna yansımaya başladı.

TÜRK-İŞ, TESK, DİSK, TOBB ve TİSK Genel Başkanları 23 Şubat 1998 tarihinde İstanbul'da biraraya gelerek ortak bir basın açıklaması yaptılar. Bildirinin yayınlanması öncesinde bazı gazetelerin gelişmeleri etkileme çabaları ön plana çıktı. Örneğin, Milli Gazete'nin 17.2.1998 günlü sayısındaki haberin başlığı şöyleydi: "ANASOL-D Hükümeti'ni önce destekleyen TOBB, TİSK, TÜRK-İŞ, DİSK ve TESK hükümete ekonomik muhtıra verecek. Hükümeti zor günler bekliyor."

Ortak bildiride şunlar belirtiliyordu:

"Görüşlerimizin temel amacı, Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararında da belirtildiği üzere, laik bir devletin sürdürülmesi ve demokratik hakların korunmasıdır... Amacımız, ekonomik istikrarın ve sosyal barışın sağlanarak, siyasal kurum ve organların görevlerini daha isabetli yapmalarını sağlamaktır... Siyasal ve sosyal çıkarları değişik olmasına rağmen, toplumun genel ve ortak çıkarları için biraraya gelen ve toplumun büyük kesimini temsil eden kuruluşlarımız, aynı duyarlılıkla birlikteliğini sürdürecektir. Aynı duyarlılığı Parlamente'ye ve Siyasal Partilerimize de önermekteyiz."

Bu açıklamanın ardından ortaya çıkan yeni gelişmeler ve sürdürülen çeşitli görüşmelerden sonra, 25 Mart 1998 günü daha kapsamlı bir açıklama yapıldı.

Aynı günlerde alternatif bir Beşli Girişim yaratma çabaları da oldu. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, MÜSİAD, HAK-İŞ, Türkiye Kamu-Sen ve Memur-Sen, biraraya gelerek, Beşli Girişime karşı bir birliktelik oluşturmaya çalıştı; ancak başarılı olamadı ³¹.

Bu arada, Beşli Girişim'in gerçek mantığını kavrayamayanlar arasında, asıl amacın ortak bir parti kurmak olduğunu düşünenler ve yazarlar bile oldu ³².

Beşli Girişim'in 25 Mart 1998 günü yapacağı açıklama öncesinde basına sızan haberlerde, irticayla mücadelenin öne çıkacağı belirtiliyordu. Buna bağlı olarak, bazı İslamcı gazetelerde Beşli Girişim aleyhinde bir kampanya başlatıldı.

Bu arada, Komutanlar 20 Mart açıklamasını yayınladı. Milli Güvenlik Kurulu'nun 27 Mart 1997 günlü bildirisinde de irticayla mücadele konusundaki kararlılık bir kez daha ifade edildi.

Yeni Şafak Gazetesi, 20 Mart 1998 günlü sayısının birinci sayfasında "Beş'ler Refahiyol'dan sonra bu sefer Anasol-D'yi hedef aldı. Bu ne biçim sivil inisiyatif?" deniliyordu. İç sayfadaki manşet ise şöyleydi:

"Beş'ler Refahiyol'dan sonra bu sefer de Anasol-D'yi 'irtica' için uyaracak: Cuntacı Sivil İnisiyatif. Kendilerine 5'li inisiyatif adını veren beş sivil toplum örgütünün başkanı, 'yeni 28 Şubat' olarak adlandırılan 27 Mart MGK'sı öncesinde toplanarak Anasol-D'ye irticaya karşı daha sert tavır alması için uyarıda bulunacak."

³¹ Zaman, 24.2.1998.

³² Sarıkaya, M., "Sivil Beşler, Erez'den Parti Kurmasını İstiyor," Hürriyet, 3.3.1998.

HAK-İŞ Genel Başkanı Salim Uslu, Beşli Girişimin tavrına açık biçimde karşı çıktı ³³:

“Ordunun bildirisi sadece hükümete değil, tüm parlamento ve sivil toplum iradesine karşı bir bildiri niteliği taşımaktadır...Beşli sivil inisiyatif, fekalet tellallığı yaparak, gerilimi yükselterek, rejim tehlikede imajını gündemde tutarak, demokrasi dışı eğilimlere meşruiyet kazandırıyor, bunun alt yapısını hazırlıyor. Bu yaklaşımdan vazgeçilmeli.”

Emek Gazetesi'nin 23.3.1998 günlü haberi de şöyleydi ³⁴:

“TÜRK-İŞ ve DİSK başkanlarının patron örgütleriyle birlikte, hükümet karşısında genelkurmaya destek vermek için yarın biraraya gelecek olması, işçiler tarafından tepkiyle karşılandı.”

Akit Gazetesi 24 Mart 1998 günü “5'li Çete yine işbaşında; görevleri işçi ve işverenin hakkını savunmak olan 5 kuruluş temsilcisi yine elele vererek ne olduğu açıklanamayan ‘irticaya’ karşı mücadele etmesi için hükümete baskı yapacak,” manşetini kullandı.

Milli Gazete 24 Mart 1998 günü şu haberi verdi:

“İrtica rantçıları: ...İflas eden ekonomiyi görmezden gelerek demokrasi dışı güçlerle aynı safta yer alan bu kuruluşların irtica safsatasından rant sağlama peşinde koşmaları hayretle karşılanıyor. Halkın hakkını hukukunu korumak üzere kurulan, fakat mevcut hükümetlere hayat pahalılığı hakkında baskı yapması beklenen bazı sendikaların ağaları, kendi işleri olmayan siyasete bulaşarak halkı incitecek karar ve dayatmaların uygulanmasına çabalamaları tepki topluyor. Sol zihniyetli hükümetin kurulmasında inkar edilmez bir rol oynayan TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TOBB ve TESK ağaları, başta ekonomi olma üzere, her alanda iflas etmiş hükümetin başlattığı halka karşı savaşı kızıştırmaya çalışıyor... İrtica rantçılığı yaparak demokrasi dışı güçlerin ekmeğine yağ süren işçi ve işveren örgütlerinin halkı perişan eden enflasyon ve hayat pahalılığını ısrarla gündemden kaçırarak işleri olmayan bir alama girmeleri, ‘zinde kuvvetler’e göz kırpmaları tepki toplarken, sendika ağalarının halkın gerçek problemleri yerine istenmeyen oluşumlara zemin hazırlamaları nefret uyandırıyor. İşçinin, memurun, emeklinin, fakirin fukaranın dertlerini unutan bu beş kuruluşun temsilcileri ‘birilerine’ yaranmak için demokrasimizde tamiri zor yaralar açarken, bu konuda hassas olan diğer sendikaların bulunması ise yüreklere su serpiyor.”

Akit Gazetesi, 26 Mart 1998 günlü sayısının manşetinde, “5'li Çete'yi tarih yargılayacak,” diyordu. Manşetin altında ise şu yazı yer alıyordu ³⁵: “Komutanların 20 Mart Bildirisi'ne destek veren sivil toplum örgütlerini ‘üniformalı’ olarak değerlendiren Hasan Celal Güzel, ‘onları tarih ve bu halk bir gün mutlaka yargılayacak,’ dedi.” Akit Gazetesi'nde yer alan habere göre, YDP Genel Başkanı Hasan Celal Güzel şöyle konuşmuştu:

“Bugün sivil toplum örgütleri üniformalıdır. Bu ihanetin dışında kalanları tebrik ediyorum. Bu beşlinin yaptıkları yanlarına kalmayacaktır. Onları tarih ve halk bir gün mutlaka yargılayacaktır. Onbaşı Bayram Meral, Çavuş Refik Baydur, uzatmalı çavuş Rıdvan Budak, üst çavuş Derviş Günday'ı bu millet yargılayacak, yaptıkları ihanetin bedelini kendilerinden soracaktır. Bunlar sürekli ‘borazanlı demokrasi’ye selam durmuş sarı sendika ağaları ve dernek başkanlarıdır. Türkiye'nin geri kalmışlığının nedeni bir avuş şerefsiz aydınla, sözde sivil toplum kuruluşlarının cuntacı yöntemlere

³³ Milliyet, 23.3.1998.

³⁴ Emek, 23.3.1998.

³⁵ Akit, 26.3.1998.

verdikleri destek yüzündendir. Biz uğur böcekleri olarak, irticaya karşı savaş açtıklarını söyleyenlere karşı savaş açtık.”

Radikal sol eğilimli Atılım Gazetesi de, “Ordu sivil müdahale ağını genişletiyor; ‘silahsız kuvvetler’ sahnede, hedef devrimci muhalefet” başlığıyla verdiği haber-yorumda, 5’li Girişime karşı çok sert bir tavır içindeydi ³⁶:

“MGK’nın talimatıyla DİSK, TÜRK-İŞ, TOBB, TESK ve TİSK’ten oluşan beşli çete, her kriz döneminde ‘kurtarıcı’ rolünü oynamaya devam ediyor... Atatürk ilkelerinden, vatanın Misak-ı Milli sınırları içindeki bölünmez bütünlüğünden dem vurulan 5’li çete toplantısında, ‘yasadışı ve gizli örgütlenmenin’ devlet içindeki kadrolaşma girişimlerinin tasfiye edilmesi gerektiğinin vurgulanması, ‘özgürlük ve demokrasiden’ bahseden bu çetelerin amaçlarını ele verirken, ordu muhtırasını da harfiyen ezberledikleri anlaşılıyor.”

Milli Gazete, TÜRK-İŞ’te olağanüstü genel kurul girişimlerine ilişkin haberini, Beşli Girişim’in Genel Başkanlarının birlikte resminin altında, “Derbecilerin suyu ısınıyor,” olarak verdi ³⁷.

Sağlık-İş Sendikası Başkanlar Kurulu da, 30 Mart 1998 günü yaptığı toplantısı sonrasında yayınladığı bildiriye, TÜRK-İŞ’in Beşli Girişimden çıkması istendi ³⁸.

Dok Gemi-İş Sendikası Genel Başkanı Nazım Tur da, yaptığı bir açıklamada şöyle diyordu ³⁹:

“28 Şubat sürecinin tabansız ‘Beşli Sivil İnsiyatifi’nin kucak açtığı, arka çıktığı militarizm anlayışı, dalga dalga demokratik kurumlar üzerinde etkisini göstermeye devam ediyor.”

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral’in 25 Mart 1998 günü TÜRK-İŞ Genel Merkezi’nde yapılan ortak toplantıda okuduğu ortak metinde şunlar belirtiliyordu:

“Türkiye’nin acil siyasi sorunları, başta irtica olmak üzere, terör, bölücülük ve Devletimizi ele geçirmeye çalışmış olan çeteler; acil ekonomik ve sosyal sorunları ise işsizlik, enflasyon, adaletsiz gelir dağılımı ve yoksulluktur. 55’inci Hükümet, laik ve demokratik cumhuriyetin korunması ve ülkemizin ve halkımızın sorunlarının çözümü için, demokratik güçlerin Cumhuriyet tarihinde görülmemiş desteğiyle kurulmuştur. Üreten kesimler ve Devletimizi ayakta tutan sanayici-işçi-esnaf örgütleri olarak, Parlamento ve hükümetlerin demokrasi düşmanı irticaya karşı açıkladığı mücadele programını bu bağlamda içtenlikle destekliyoruz. Hükümetin bu programı ciddi ve kararlı bir biçimde ödünsüz olarak uygulamasını bekliyoruz. Sivil toplum örgütleri olarak, bu mücadelede üzerimize düşen her türlü görevi yapmaya hazırız.

“İrticanın kaynaklarını kurutmak için sekiz yıl kesintisiz eğitim olumlu, ancak tek başına yeterli olmayacak bir adımdır. Sorunların kaynağı olan enflasyonu, işsizliği, eğitimsizliği, sosyal adaletsizliği, hukuksuzluğu ve insanın devletine olan güvensizliğini düzeltmek gerekmektedir...”

“Her türlü yasadışı ve gizli örgütlenmenin Devletimiz içindeki kadrolaşma girişimleri önlenmeli ve tasfiye edilmelidir. Kuruluşlarımız, demokrasi ve çağdaşlaşmanın gereği olarak, inan haklarına aykırı her türlü uygulamanın, işkencenin ve her türlü ayrımcılığın karşısındadır. Kuruluşlarımız, insan haklarını, Türkiye Cumhuriyeti’nin Misak-ı Milli

³⁶ Atılım, 28.3.1998.

³⁷ Milli Gazete, 31.3.1998.

³⁸ Türkiye, 31.3.1998; Akşam, 3.4.1998.

³⁹ Dok Gemi-İş, Kamuoyuna Duyuru, 14.4.1998.

sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğünü ve bağımsızlığını, laik ve demokratik sosyal hukuk devletini, Atatürk ilke ve inkılaplarını ve parlamenter demokratik düzeni korumayı temel görev kabul etmektedir.

“Bütün bu hedeflere demokratik kurallar içinde ve demokrasiyi güçlendirerek ulaşabiliriz. Demokrasi dışı çözüm arayışları çağdışıdır, çözüm üretmek yerine sorunları daha da derinleştirmektedir...”

“Hükümet, Türk toplumuna taahhüt ettiği, başta İrtica ile Mücadele Programı olmak üzere, demokratikleşmeyi ve diğer ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmelidir...”

TÜRK-İŞ ve DİSK’in Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerinin korunması çerçevesinde TESK, TİSK ve TOBB’la işbirliği yapmayı, solda bazı çevrelerde başka ittifakların alternatifi olarak değerlendirildi. Örneğin, ÖDP Genel Başkan Yardımcısı Saruhan Oluç, 26 Mart 1998 günü yayınladığı bildiride, “demokratikleşmeyi sağlamanın yolu toplumsal muhalefet örgütlerinin, işçi-emekçi örgütlerinin, meslek odalarının, demokratik kuruluşların bir demokrasi kanadı, cephesi oluşturmalarından geçmektedir,” diyordu ⁴⁰.

Atilla Özsever ise, Milliyet Gazetesi’ndeki Emeğin Yorumu köşesinde şunları yazıyordu ⁴¹:

“Gelinen süreçte ordunun bu net tavrı karşısında artık beşli inisiyatif gibi ‘aracı’ kurumlara ihtiyaç kalmıyor. Aslı dururken, suretinin bir anlamı yok. İşte bu anlamda sivil inisiyatifin misyonu bitti denebilir. Özellikle işçi kuruluşlarının bu inisiyatifte yer almasının bir manası kalmadı... Artık işçi kuruluşları, emek eksenli bir platformu oluşturmanın çabası içine girmelidirler. Tek bir cümle ile denebilir ki; sivil inisiyatifin misyonu bitti, sıra emek inisiyatifinde.”

DİSK’e bağlı Limter-İş Sendikası Genel Başkanı Kazım Bakış da Beşli Girişimi sert biçimde eleştirerek alternatif bir deklarasyon önerdi ⁴²: “Beşli çete deklarasyonunun karşısında sınıf bilinçli işçilerin, sendikaların sınıf tavrını ifade eden bir deklarasyon da bizlerin hazırlayıp emekçi kamuoyuna sunması gerekir.”

1998 yılının ilk aylarında TÜRK-İŞ’te olağanüstü genel kurul gündeme geldi. Olağanüstü genel kurulun toplanmasını isteyenlerin ana eleştiri noktası da, Beşli Girişim’di. Olağanüstü genel kurul isteyenlerin 25 Mart 1998 günlü basın açıklamasının ilk sayfasının dörtte biri Beşli Girişimin eleştirisine ayrılmıştı. Açıklamada “Sivil İnsiyatif Oyalaması” başlığı altında şöyle deniliyordu: “Özellikle son bir yılda ‘emek’ aleyhtarı gelişmeler yoğunlaşırken, TÜRK-İŞ Yönetimi ‘politize’ olarak, Konfederasyonun iplerini başka ellere teslim etmiştir. Konfederasyon ‘kimlik’ ve ‘sahip’ değiştirmek üzeredir.”

HAK-İŞ Genel Başkanı Salim Uslu ile Gülşen Kuruş tarafından yapılan ve Öncü Gazetesi’nde 29 Mart 1998 günü yayınlanan görüşmede Uslu’nun tavrı son derece sertti ⁴³:

“20 Mart tarihli darbenin hemen akabinde 3 gün içerisinde toplanan Bakanlar Kurulu, irtica ile mücadele paketini jet hızıyla hazırlarken, sivil toplum örgütleri tarafından Ekonomik ve Sosyal Konsey’in yapısına ilişkin sorunlar hala cevaplanmamıştır... Çalışanların örgütleri kendi amaçları dışında taşeron olarak kullanılmak istenmektedir... Sivil toplum örgütleri denen bu kuruluşlar bunalım tellallığı yapıyorlar ve Türkiye’de sanal bir bunalım yaratılmak isteniyor... Özellikle her soruna bir irtica maskesi takarak, Türkiye’nin sorunlarını çözemezsiniz... İrtica diye ortaya konulan

⁴⁰ ÖDP Açıklaması, 26.3.1998.

⁴¹ Milliyet, 30.3.1998.

⁴² Atılım, 4.4.1998.

⁴³ Öncü, 29.3.1998.

şey, insanların düşünceleridir, inançlarıdır, kılık kıyafetleridir... 5'li sivil örgütün, işyerlerinin bunca huzursuzluğu, bunca hoşnutsuzluğu varken ekonomik ve sosyal sorunlar dağlar kadar birikmişken, kendilerini irticaya kilitlemeleri biraz da 5'li sivil örgütün sayın başkanlarının hem iç sorunları hem de ileriye dönük rant sağlama heveslerinden kaynaklanmaktadır. Halbuki sivil toplum örgütlerinin politik hevesleri ve hedefleri olamaz. Sivil toplum başka bir şeydir. Politik toplum başka bir şey. Burada sivil toplumcu arkadaşlarımız sivil toplum gibi değil de politik toplum gibi hareket etmektedirler ve polidikadaki rant savaşına, çıkar tartışmalarına yandaşlık yapmaktadır. Türkiye'nin sorunu irtica sorunu değildir. Çünkü Türkiye'de böyle bir sorun yoktur. Türkiye'deki sorun; siyasi denklemde kim belirleyici olacak, cumhuriyet mi, demokrasi mi olacak sorunu. Asıl sorun burada.”

Sonuç

Beşli Girişim, 25 Mart 1998 açıklamasının ardından yeni bir durgunluk dönemine girdi. Ancak 1997 yılı Mayıs ayında başlayan süreç, Türkiye'de silahsız kuvvetlerin de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerine sahip çıkması açısından son derece önemliydi. TÜRK-İŞ ve DİSK ve aynı zamanda TOBB ve TİSK, sınıf çıkarları arasındaki çelişki ve zıtlaşmaları ikinci plana iterek ve şeriatçılar, ırkçılar, çeteler, bölücüler ve teröre karşı ortak bir tavır koyarak tarihsel bir görev yerine getirdiler. Farklı programlarla farklı ittifakların kurulmasını engellemeyen bu Beşli Girişim, Türkiye'de uluslararası ve ülke içi dengelerdeki değişimlere uyum sağlanması sürecinde önemli bir görev yerine getirdi.